

**Commissie
Externe Evaluatie
NWO/PROO**

**EXTERNE EVALUATIE
NWO/PROO 1997 – 2009**

Rapportage

1 juni 2009

Commissie Externe Evaluatie NWO/PROO

Aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Dhr. dr. R. H. A. Plasterk

Geachte heer Plasterk,

De voorbije maanden hebben we in uw opdracht de activiteiten van NWO/PROO tijdens de periode 1997 – 2009 geëvalueerd. De doelstellingen en de inhoud van het convenant tussen het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek, alsmede van de brieven van OCW aan NWO/PROO waren onze ijkpunten.

Na grondige studie van de zelfevaluatie van NWO/PROO en talrijke gesprekken met een grote verscheidenheid aan stakeholders van onderwijsonderzoek kunnen we rustig besluiten dat NWO/PROO goed werk heeft geleverd: de meeste doelstellingen werden ruimschoots gehaald. Ondanks budgettaire en andere beperkingen heeft NWO/PROO constant hoge wetenschappelijke kwaliteit nagestreefd en bereikt: de Nederlandse onderzoekers zijn prominent aanwezig op de internationale scène, de cohortstudies bieden waardevolle inzichten in de schoolloopbanen van jongeren, de onderzoekscapaciteit aan de universiteiten werd versterkt, enzovoorts. Al onze gesprekspartners gingen bereidwillig en enthousiast in op onze vraag tot medewerking. Dit illustreert hun belangstelling voor en het belang van de opbrengsten van het onderwijsonderzoek van NWO/PROO! We willen ze danken voor hun inbreng in de evaluatie van NWO/PROO.

Een positieve evaluatie van NWO/PROO mag evenwel geen aanleiding zijn tot zelfgenoegzaamheid bij NWO/PROO of de beleidsverantwoordelijken. De werking van NWO/PROO en de efficiëntie van het onderwijsonderzoek in Nederland kunnen ongetwijfeld nog beter. Optimalisering kan door een grotere inhoudelijke betrokkenheid van het ministerie en andere stakeholders bij de programmering, meer aandacht voor effectieve disseminatie, betere coördinatie van alle (nieuwe) initiatieven. Essentieel lijkt ons dat u in de toekomst voldoende aandacht besteedt aan een effectieve kennisketen – programmering, productie, disseminatie en toepassing – ten bate van de onderwijspraktijk en het onderwijsbeleid.

Een diepgaande reflectie over de optimalisering van de financiering, de structuur en de doelstellingen van het onderwijskundig onderzoek in Nederland behoorde niet tot de opdracht van onze commissie. Wel zijn we ervan overtuigd dat zo'n reflectie dringend is en kan leiden tot grotere efficiëntie en effectiviteit.

Aan het einde van deze opdracht dank ik graag alle leden en de secretaris van deze commissie.

Graag dank ik u en onze gesprekspartners bij OCW, mevr. A. Boot en de heer M. Smits van Waesberghe, voor het in ons gestelde vertrouwen.

Gaby Hostens
Voorzitter Commissie Externe Evaluatie NWO/PROO

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	Conclusies en aanbevelingen	5
2.1	Conclusies	5
2.2	Aanbevelingen ten aanzien van NWO/PROO zelf	6
2.3	Aanbevelingen ten aanzien van de inrichting van het onderzoek	8
3	Opdracht en werkwijze van de commissie	11
3.1	Opdracht aan de commissie	11
3.2	Werkwijze van de commissie	12
4	Positie en werkwijze van NWO/PROO	13
4.1	Opdracht aan NWO	13
4.2	Plaats van NWO/PROO binnen NWO	13
4.3	Werkwijze van NWO/PROO	14
5	Evaluatie	17
5.1	Inleiding	17
5.2	Onderzoeksprogrammering	17
5.3	Beoordeling en besluitvorming	20
5.4	Kwaliteit van het onderzoek	21
5.5	Verbreding van het onderzoeksveld	21
5.6	Versterking van het universitair onderzoek	22
5.7	Kennisoverdracht	22
5.8	De cohorten	24
5.9	Toetsing van de opbrengsten van NWO/PROO in het licht van het convenant	24
5.10	Toetsing in het licht van de evaluatievragen van OCW	26
	Bijlage 1 Samenstelling commissie	29
	Bijlage 2 Instellingsbesluit	30
	Bijlage 3 Overzicht van gesprekken en schriftelijke reacties	33
	Bijlage 4 Gespreksleidraad	36

1 Inleiding

In 1997 is het budget voor fundamenteel en strategisch onderwijsonderzoek overgegaan van de Stichting voor Onderwijsonderzoek (SVO) naar de Programmaraad Onderwijsonderzoek binnen NWO (NWO/PROO). De bedoeling van deze overgang was onder meer om een kwaliteitsimpuls te geven aan het fundamenteel en strategisch onderwijsonderzoek. Bij deze overgang is een convenant¹ afgesloten tussen OCW en NWO, waarin een aantal afspraken is opgenomen over hoe de overgang moest plaatsvinden en wat de taken van NWO/PROO zijn.

Tijdens de afgelopen jaren hebben verschillende evaluaties plaatsgevonden. Eind 2008 heeft de minister aan NWO/PROO verzocht om in 2009 een zelfevaluatie uit te voeren over de gehele periode 1997 – 2009². Tevens is daarbij aangekondigd dat deze zelfevaluatie getoetst zou worden door een externe commissie. Het voorliggende rapport is het resultaat van deze toetsing.

NWO/PROO is één van de spelers op het veld van het onderwijsonderzoek. Daarnaast is er een veelheid aan andere instanties en geldstromen van belang die de taak en effectiviteit van NWO/PROO kunnen beïnvloeden. Met het oog op een goede vervulling van haar opdracht heeft de commissie gemeend deze bredere context waarin NWO/PROO moet opereren, mee te nemen in de oordeelsvorming en in aanbevelingen naar de toekomst toe.

Het rapport is als volgt ingedeeld:

- Hoofdstuk 2 bevat de conclusies en aanbevelingen;
- Hoofdstuk 3 beschrijft de opdracht en werkwijze van de commissie;
- Hoofdstuk 4 geeft een overzicht van de positie en werkwijze van NWO/PROO;
- Hoofdstuk 5 bevat de toetsing van de zelfevaluatie van NWO/PROO.

Voor de samenstelling van de commissie, het instellingsbesluit, de lijst van gesprekspartners en de gespreksleidraad wordt verwezen naar de bijlagen.

---

¹ OCW en NWO, De onderbrenging van het (middel)lange termijn onderwijsonderzoek bij NWO, maart 1998.

² NWO/PROO, Programma Onderwijsonderzoek Evaluatie 1997 – 2009, 29 april 2009.

2 Conclusies en aanbevelingen

2.1 Conclusies

De hoofdconclusie van de externe evaluatie is dat NWO/PROO zijn taken, zoals die zijn beschreven in het convenant, goed heeft uitgevoerd. De overgang van SVO naar PROO kan als een succesvolle verandering worden aangemerkt. Het afbouwen van de subsidie aan de vijf oorspronkelijke SVO-instituten is ordentelijk en volgens afspraak verlopen. Het onderzoek wordt beoordeeld volgens NWO-normen en NWO/PROO heeft de afgesproken taken in het kader van de disseminatie van onderzoeksresultaten naar behoren uitgevoerd. Degenen die nauw bij NWO/PROO zijn betrokken (met name de onderzoekers die PROO-onderzoek uitvoeren) tonen zich tevreden over de werkwijze van NWO/PROO en de mogelijkheden die geboden worden om goed onderzoek uit te voeren. Andere partijen hebben op diverse punten tekortkomingen geconstateerd, maar tevens kan de conclusie worden getrokken dat de meeste doelstellingen van het convenant in meerdere of mindere mate zijn bereikt:

Verhoging kwaliteit en doelmatigheid van onderzoek

De wetenschappelijke kwaliteit van het PROO-onderzoek is hoog en met een beperkt budget wordt een grote wetenschappelijke opbrengst gehaald. De bredere doelmatigheid in de zin van de bijdrage aan de kennisbasis van het onderwijs is minder groot, omdat de bruikbaarheid van de onderzoeksresultaten voor de directe schoolpraktijk door betrokkenen als beperkt wordt ervaren.

Bevordering synergie eerste en tweede geldstroom en versterking onderzoekscapaciteit universiteiten

Aan deze doelstelling heeft NWO/PROO een belangrijke bijdrage geleverd. Eén van de onbedoelde, maar minder gunstige bijwerkingen hiervan is het fragmentarische karakter van de kennis die het totaal aan door NWO/PROO gefinancierd onderzoek oplevert.

Vergroting draagvlak en onafhankelijkheid van het onderzoek

Deze doelstelling van het convenant is bereikt: er zijn meer onderzoeksinstituten betrokken bij PROO-onderzoek op basis van een meer transparante procedure en het onderzoek is op grotere afstand van beleidsmakers, in casu het ministerie komen te staan.

Versterking relatie fundamenteel-strategisch, evaluatief en toegepast onderzoek

Deze doelstelling is minder tot zijn recht gekomen, vooral vanwege een gebrek aan afstemming en het ontstaan van allerlei nieuwe geldstromen buiten NWO/PROO om.

De minister heeft bij het verzoek aan NWO/PROO om de zelfevaluatie uit te voeren drie aanvullende onderwerpen voor evaluatie aangedragen:

De breedte van het programma

Op dit punt is een en ander blijven liggen. Bepaalde onderzoeklijnen (zoals beroepsonderwijs en pedagogische functie) en onderzoekstypen (zoals onderzoek op meso- en macroniveau) zijn niet tot hun recht gekomen. Dit is overigens niet alleen op het conto van NWO/PROO te schrijven. Recente ontwikkelingen laten zien dat NWO/PROO op het gebied van macro-onderzoek verbetering heeft aangebracht.

Het multidisciplinaire karakter van het programma

Er zijn aan het PROO-programma zeker nieuwe disciplines toegevoegd (zoals heren- en cognitiewetenschappen en onderwijs economie), maar van samenwerking tussen de verschillende disciplines is nog maar beperkt sprake.

De relatie onderzoek-praktijk

In de opdracht van NWO/PROO ligt besloten dat er een zekere distantie tot de praktijk is: de prioriteit ligt immers bij onderzoek dat hoog scoort op internationale standaarden. NWO/PROO heeft pogingen gedaan om de aansluiting met de praktijk te verbeteren, maar zal op dit punt meer inspanningen moeten verrichten.

Uit deze aanvullende evaluatievragen blijkt dat, hoewel NWO/PROO zijn taken in het licht van het convenant goed heeft uitgevoerd, een aantal zaken voor verbetering vatbaar is.

De commissie is tevens gevraagd bouwstenen aan te leveren voor een uitgebreidere bezinning op het onderwijs onderzoek in Nederland in brede zin, die later dit jaar zal starten. Eén van de belangrijkste conclusies is dat er in dit brede veld meer regie en afstemming dient te komen, zodat de totale kennisketen beter kan functioneren. De commissie ziet daarbij graag dat NWO/PROO een knooppuntpositie in deze kennisketen inneemt.

De aanbevelingen ten aanzien van NWO/PROO zelf zijn opgenomen in paragraaf 2.2, de aanbevelingen ten aanzien van het onderwijs onderzoek in bredere zin in paragraaf 2.3 .

2.2 Aanbevelingen ten aanzien van NWO/PROO zelf

- 1. Versterk de bestuurskracht van NWO/PROO door het opbouwen van een breder netwerk van stakeholders en een transparantere wijze van werving van bestuursleden.*
Het PROO-bestuur is op dit moment relatief klein. Om het draagvlak te vergroten, kan dit bestuur ondersteund worden door een breed vertakt netwerk. Daarvoor zijn verschillende vormen denkbaar. Daarnaast beveelt de commissie aan om een heldere en meer open procedure voor het aanstellen van nieuwe bestuursleden op te stellen.
- 2. Betrek meer partijen bij de programmering.*
NWO/PROO kan belanghebbende partijen op een meer gestructureerde en interactieve manier bij de programmering betrekken. Te denken valt hier aan OCW, de Onderwijsinspectie, de Onderwijsraad, de raden voor de diverse sectoren, et cetera. Dit dient onderdeel uit te maken van een bredere communicatiestrategie en zal de beleids- en praktijkrelevantie van het NWO/PROO-programma bevorderen.
- 3. Voeg de criteria reikwijdte en onderlinge samenhang toe aan de beoordelings- en selectieprocedure.*
De commissie is het niet oneens met de criteria die NWO/PROO hanteert bij de beoordeling van de wetenschappelijke kwaliteit van onderzoeksvoorstellen. Wel beveelt de commissie aan daar nog een extra criterium op te nemen, namelijk de reikwijdte van de individuele onderzoeken of deelprojecten. Dit om de geconstateerde versnippering in al te detaillistische onderzoeken tegen te gaan. Een ander criterium, dat niet op de afzonderlijke voorstellen, maar op het geheel van toepassing moet zijn, is de onderlinge samenhang. Het is gewenst dat tot op het niveau van de definities en doelgroepen naar samenhang wordt gestreefd tussen al het onderzoek dat binnen een onderzoekslijn plaatsvindt. Dit heeft uiteindelijk een positief effect op de bruikbaarheid van het onderzoek voor beleid en praktijk. Wel is de opmerking op zijn plaats dat de criteria van NWO/PROO de facto de uitsluiting betekenen van de HBO-lectoren.

4. *Zet een aparte ontwikkelagenda op voor onderzoek dat op dit moment lastig aan bod komt.*

De commissie adviseert om bepaalde onderzoekslijnen (zoals onderzoek op meso- en macroniveau en onderzoek op het gebied van het beroepsonderwijs en de pedagogische functie van het onderwijs) en bepaalde onderzoeksdisciplines (denk hier aan onderwijsrecht) verder te stimuleren, als dit onderzoek niet via de gewone procedures tot ontwikkeling komt. Dit is in principe altijd tijdelijk.

5. *Bestudeer alternatieve beoordelingsprocedures.*

Om de praktijkrelevantie te vergroten, beveelt de commissie aan om te leren van andere beoordelingssystematieken, waarin dat nadrukkelijk wordt nagestreefd. Als voorbeeld wordt de beoordelingssystematiek van Technologiestichting STW genoemd. In deze systematiek wordt tegelijkertijd gekeken naar wetenschappelijke kwaliteit én maatschappelijke relevantie. Daarmee wordt voorkomen dat relevante onderzoeken al vroeg in de procedure uitvallen.

Tevens kan tijdens de selectieprocedure aandacht geschonken worden aan het zoeken naar een evenwicht tussen onderzoek dat wordt uitgevoerd door senior-onderzoekers of hoogleraren enerzijds en door aio's anderzijds.

6. *Verbeter de toegankelijkheid van NWO/PROO-onderzoekspublicaties.*

Veel gesprekspartners klagen over de slechte vindbaarheid van de publicaties die voortkomen uit NWO/PROO-onderzoeken. NWO/PROO kan op zijn website rechtstreekse links aanbrenge naar de publicaties in kwestie, in plaats van te verwijzen naar de website van een onderzoeksinstituut. De website van NWO/PROO heeft in dit opzicht duidelijk verbetering: toegankelijker, interactiever, klantvriendelijker voor (potentiële) gebruikersgroepen. Meer in het algemeen geldt dit voor de communicatiestrategie van NWO/PROO als geheel (zie ook de punten hieronder). NWO/PROO vervult een maatschappelijke opdracht en dient daarover naar het oordeel van de commissie ook breed over te communiceren, in lijn met heersende opvattingen over goed bestuur in de publieke sector.

7. *Geef meer aandacht aan het verbeteren van de disseminatie en vertaling naar de praktijk.*

Behalve de fysieke beschikbaarheid van de onderzoeksrapporten, dissertaties en artikelen, kunnen de onderzoeksresultaten ook beter geschikt gemaakt worden voor de verschillende (potentiële) gebruikers. Er is vooral behoefte aan reviews, meta-analyses, overzichtspublicaties en afsluitende rapportages over de programmalijnen. De nieuwe reviewstudies van NWO/PROO lijken een beloftevolle aanzet te zijn. Verder kan gedacht worden aan brochures voor specifieke doelgroepen. De onafhankelijke positie van NWO/PROO pleit ervoor om dit in ieder geval voor het NWO/PROO-onderzoek in eigen hand te houden. Dit dient duidelijk belegd te worden binnen de organisatie, waarbij er veel voor te zeggen valt om hiervoor een specialistische functie in te voeren.

8. *Bouw het overleg met verschillende partijen over de opzet van de cohorten verder uit.*

Met de komst van het onderwijsnummer wordt het steeds relevanter om dit overleg gestructureerd te laten plaatsvinden. Denk hierbij in ieder geval aan de Onderwijsinspectie, NUO en bijvoorbeeld ook aan de vertegenwoordigers van het veld. Dit vergroot de gebruikswaarde, onder meer door de mogelijkheid om de gegevens aan die van de Inspectie en andere instanties te koppelen.

9. *Organiseer cursussen of workshops waarin de analyse van de cohorten centraal staat.*

In het buitenland worden diverse scholingsactiviteiten georganiseerd rond de grotere databestanden. Door cursussen of workshops of andere vergelijkbare activiteiten te

organiseren, kunnen onderzoekers vertrouwd raken met het materiaal. Dit zal het gebruik van de cohorten doen toenemen.

10. Zorg dat de basispublicaties en databestanden van de cohorten eerder beschikbaar komen.

De commissie heeft de indruk dat NWO/PROO relatief veel tijd nodig heeft om over de cohorten te publiceren en de gegevens beschikbaar te stellen. Om het gebruik te stimuleren, is het belangrijk dat de data sneller beschikbaar komen.

2.3 Aanbevelingen ten aanzien van de inrichting van het onderwijsonderzoek

De commissie stelt vast dat er een grote verscheidenheid aan geldstromen bestaat en een grote verscheidenheid aan organisaties en instellingen die zich bezig houden met onderwijskundig onderzoek. De onderstaande aanbevelingen kunnen bijdragen aan een grotere doelmatigheid. Omdat er in veel gevallen meerdere partijen aangesproken moeten worden en niet altijd even duidelijk is wie precies welke rol kan vervullen om op dit gebied actie te ondernemen, zijn sommige van de onderstaande aanbevelingen algemeen gericht. OCW en NWO zouden het op zich kunnen nemen om het gesprek hierover met relevante partners te openen en hen op (mede)verantwoordelijkheid te wijzen.

1. Een knooppuntpositie voor NWO/PROO.

Het valt op dat er op dit moment geen organisatie is die zich opwerpt als het “geweten van het onderwijsonderzoek in Nederland”³: een plek waar de normatieve reflectie plaatsvindt: “waar doen we het voor, waar moet het heen?”. De commissie zou graag zien dat NWO/PROO die positie inneemt, zowel in het publieke debat als in de discussie met OCW. Dit betekent dat de relatie met OCW versterkt moet worden. De grote afstand die er op dit moment is ontstaan tussen PROO en OCW heeft naar de mening van de commissie geleid tot de relatief geïsoleerde positie van NWO/PROO op dit moment. Allerlei ontwikkelingen hebben plaatsgevonden en NWO/PROO heeft geen kans gegrepen daar invloed op uit te oefenen. Het opzetten van OnderwijsBewijs en TIER had naar de mening van de commissie niet buiten NWO/PROO om moeten gaan, maar NWO/PROO had zich wellicht actiever kunnen opstellen. De commissie pleit ervoor de geldstromen veel meer onderling af te stemmen en in sommige gevallen te bundelen. Daardoor kan er effectiever en efficiënter met het geld worden omgegaan. De commissie zou het verwelkomen als NWO/PROO in de totale kennisketen meer zou functioneren als een ‘strategisch knooppunt’ voor inhoudelijke en programmatische afstemming, communicatie en samenwerking.

2. Meer afstemming tussen de vele geldstromen voor onderzoek.

NWO/PROO noemt in zijn zelfevaluatie een groot aantal recente initiatieven met bijbehorende geldbronnen⁴, waarmee ook een groot aantal verschillende doelen worden

---

³ Zoals ZonMW dat bijvoorbeeld is voor het gezondheidsonderzoek.

⁴ Het gaat onder meer om de volgende initiatieven, die niet alleen onderzoek betreffen, maar ook innovatie, plus het grote grijze gebied daartussen: Onderwijsbewijs en Innovatie-impuls, (quasi-)experimenteel onderwijskundig onderzoek met FES-geld; TIER, evidence based research van vooral onderwijs-economische aard; PPON, kwaliteit van het onderwijsaanbod in primair onderwijs; Kennisnet, ontwerp- en ontwikkelingsondersteunend onderzoek naar ICT-gebruik; Platform Beta-Techniek (Vtb-Pro), onderzoek naar invoering van wetenschap en techniek in primair onderwijs; SLOA-R&D (LPC en SLO), ontwerp- en ontwikkelingsondersteunend onderzoek voor PO en VO; SLOA-vrijval (sectorraden PO en VO), ondersteunend onderzoek naar kwaliteitsontwikkeling in de eigen sector; SBO-Nederland, Kennisland Onderwijspioniers: innovatieve projecten van leraren; VO-Raad, DurvenDelenDoen: innovatieprojecten waarin met onderzoekers moet worden samengewerkt; PO-Raad diepte-projecten, monitor en evaluatie Innovatieprojecten waarin met onderzoekers moet worden samengewerkt. Verder worden genoemd de ca. veertig lectoraten in de educatieve sector; de opdrachtonderzoeken die OCW regelmatig uitzet; en aan andere departementen, LNV, EZ, en sommige provincies en enkele grote gemeenten die onderwijskundig onderzoek financieren.

beoogd. Het voeren van een goede regie over al deze geldbronnen is een behoorlijke ambitie, maar de commissie vindt het wenselijk dat er meer afstemming komt dan nu het geval is. In het kader hiervan wil de commissie er tevens voor pleiten dat de R&D-activiteiten van de LPC worden afgestemd op het totale onderzoeksprogramma.

3. *Meer verbinding tussen PISA, TIMSS en PIRLS.*

Een andere vorm van afstemming is het onderbrengen van PISA onder hetzelfde regime als TIMSS en PIRLS (of andersom). Daarmee wordt het mogelijk de onderzoeken aan gelijke kwaliteitscriteria te onderwerpen en kan verdere stimulering plaatsvinden van het gebruik van de datasets voor secundaire analyses.

4. *Geen nieuwe geldstromen, maar de huidige geldstromen versterken en goed positioneren.*

Met name de laatste tijd zijn door OCW nieuwe geldstromen in het leven geroepen, die omvangrijke budgetten betreffen en die geheel langs NWO/PROO heen gaan. De inrichting van TIER is in dit kader illustratief: een instituut met een multidisciplinaire benadering naast NWO/PROO, met een afzonderlijk en ruim budget en zonder opdracht om de programmering af te stemmen. Ook de competitie in het kader van 'Onderwijs Bewijs' (met een budget van 22 miljoen en eigen beoordelingscriteria) is opmerkelijk. Een en ander leidt tot versnippering en ook tot een diversiteit aan beoordelingsprocedures die de kwaliteit op de lange termijn niet garanderen. De commissie acht deze ontwikkeling niet wenselijk en pleit ervoor deze budgetten meer onder één paraplu te brengen, waarbij op zijn minst een inhoudelijke coördinatie plaatsvindt, maar waar ook organisatorisch wordt afgestemd. Het gaat daarbij om de volgende zaken:

- agendering en programmering
- beoordeling en besluitvorming
- bewaking van de samenhang
- verspreiding / toegankelijk maken van de kennis

Kwaliteitsbeoordeling verdient ongetwijfeld een betere afstemming. Als het onderwijsonderzoek van goede wetenschappelijke kwaliteit moet zijn, dan is overeenstemming over de wijze waarop dit beoordeeld wordt noodzakelijk. De commissie is van mening dat ook praktijk- en ontwikkelingsgericht onderzoek aan duidelijke wetenschappelijke criteria moet voldoen. De beoordeling van de maatschappelijke relevantie of praktijkgerichtheid zou eventueel kunnen verschillen tussen de verschillende geldstromen, maar ook daar dient afstemming plaats te vinden. Daarmee wordt dan ook veel duidelijker waar welke geldstroom voor is bedoeld.

5. *Een betere verbinding tussen het onderzoek van de HBO-lectoren en het NWO/PROO-onderzoek.*

De commissie beveelt aan om de aanwezige onderzoekscapaciteit onder HBO-lectoren beter te benutten. Nu vindt het onderzoek door lectoren, dat geheel andere geldbronnen benut, vrijwel geheel los van NWO/PROO plaats. De vraag is of deze circuits (HBO-lectoren en universitaire onderzoekers) zo gescheiden moeten zijn. De HBO-lectoren lopen nu op tegen de specifieke eisen voor wetenschappelijkheid die bij NWO/PROO gelden (zoals het internationaal publiceren), terwijl zij meer gericht zijn op zelf uitvoeren van (wetenschappelijk verantwoord) onderzoek in samenwerking met de scholen.

6. *Meer verbinding tussen onderzoek en innovatie.*

Een betere onderlinge afstemming van de budgetten voor onderzoek en innovatie⁵ kan leiden tot een efficiënter gebruik van het beschikbare geld en tegelijkertijd kan een verbinding worden gelegd tussen onderzoek en innovatie, wat de gebruikswaarde van het onderzoek sterk zal vergroten, zonder dat het aan wetenschappelijke kwali-

---

⁵ Zie voetnoot 1.

teit hoeft in te boeten. De commissie adviseert derhalve om de organisatie, werkwijze en financiering van ZonMW te bestuderen op mogelijke toepasbaarheid voor het onderwijsonderzoek.

3 Opdracht en werkwijze van de commissie

3.1 Opdracht aan de commissie

In 1997 is de aansturing en financiering van een deel van het onderwijsonderzoek in Nederland gewijzigd. De fondsen die tot dan toe via de Stichting voor Onderwijsonderzoek over vijf onderzoeksinstellingen werden verdeeld, zijn opnieuw ingericht en op een andere wijze aanbesteed. De achtergrond daarvan was dat door een scheiding van de geldstromen de specifieke functies van het fundamenteel-strategisch onderzoek, het toegepast onderzoek en het beleidsonderzoek beter tot hun recht zouden kunnen komen. Derhalve ging 15% van het SVO-budget naar OCW zelf ten behoeve van beleidsonderzoek⁶, eveneens 15% ging via de Landelijke Pedagogische Centra (LPC) naar kortlopend praktijkonderzoek en de resterende 70% werd via de nieuwe Programmaraad Onderwijsonderzoek (PROO) ondergebracht bij de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Het budget van NWO/PROO is bedoeld voor fundamenteel en strategisch onderzoek. In maart 1998 is een convenant tussen OCW en NWO getekend, waarin een en ander is uitgewerkt. Dit convenant zal later in dit rapport aan de orde komen.

Sinds de start heeft NWO/PROO in totaal drie zelfevaluaties uitgevoerd, namelijk in 2001, 2005 en 2009. In 2002 en 2005 zijn externe evaluaties uitgevoerd⁷. NWO/PROO stelt zelfevaluaties op volgens het protocol dat NWO voor evaluatie hanteert. Voor de periodes twee (2002-2005) en drie (2006-2009) waren deze verslagen al aanwezig, voor de periode 2006-2009 is dit op 1 april (programmaverslag), resp. 1 mei (zelfevaluatie) 2009 beschikbaar gekomen. In 2006 heeft de Minister van Onderwijs laten weten dat er in 2009 op basis van de zelfevaluatie een externe evaluatie zou plaatsvinden. Daartoe is per 2 maart 2009 de commissie Externe Evaluatie NWO/PROO ingesteld met het verzoek om uiterlijk per 1 juni 2009 aan de minister te rapporteren. De samenstelling van de commissie is opgenomen in bijlage 1, het instellingsbesluit in bijlage 2.

Volgens de instellingsbeschikking bestaat de taak uit:

- a. De zelfevaluatie van NWO/PROO te toetsen in het licht van het Convenant OCW/NWO van maart 1998.
- b. De balans op te maken van de overgang van het onderwijsonderzoek van SVO naar PROO

Het instellingsbesluit maakt duidelijk dat de opdracht van de commissie ruimer is dan de evaluatie van NWO/PROO. Die evaluatie dient ook geplaatst te worden in de bredere context van het volledige onderwijsonderzoek. Daarnaast dient ook te worden gekeken naar hoe de reorganisatie van het budget voor onderwijsonderzoek is uitgepakt in bredere zin (deeltaak b: de balans opmaken).

In de opdrachtbrief voor de zelfevaluatie aan NWO/PROO heeft de minister gevraagd om aan drie onderwerpen specifieke aandacht te besteden: de breedte van het programma, de multidisciplinariteit van het programma en de relatie onderzoek – praktijk.

De formele opdracht aan zowel de commissie als aan NWO/PROO bestaat vooral uit terugkijken. De evaluatie vindt plaats voorafgaand aan een meer uitvoerige herbezinning op de sectorale ontwikkeling. Tegen deze achtergrond heeft de commissie op basis van

---

⁶ Het beleidsgericht onderzoek op het terrein van Primair Onderwijs is vervolgens via BOPO ondergebracht bij NWO.

⁷ In 2001 stelde NWO/PROO een voortgangsrapportage op over de periode 1997-2000. In 2002 is in opdracht van het Ministerie van OCW door bureau Berenschot een externe evaluatie afgerond over de jaren 1997-2001. Deze betrof naast NWO/PROO ook het onderzoek van OCW en de LPC. Eind 2005 is een derde evaluatie verschenen. Deze evaluatie bestond uit een zelf- en een externe evaluatie. De huidige zelfevaluatie (2009) omvat de gehele periode en wordt getoetst via een externe evaluatiecommissie.

de evaluatie een aantal bouwstenen geformuleerd met het oog op deze meer uitvoerige herbezinning. Voor de goede orde: de "vooruitblik" vormt zeker niet de hoofdmoot van het werk van de commissie; dat is namelijk de evaluatie zoals omschreven in de formele opdracht.

Verder neemt de commissie in beschouwing dat de totale onderzoeksfunctie naast het fundamenteel-strategisch onderzoek ook het beleids- en praktijkonderzoek omvat. De commissie heeft aan deze twee soorten onderzoek niet voorbij kunnen gaan, maar ze vormen geen onderdeel van de evaluatie. Dit betekent dat het relatieve aspect van de evaluatie, namelijk hoe heeft NWO/PROO het gedaan tegen de achtergrond van de ontwikkelingen in het brede veld van het onderwijsonderzoek, niet uitgebreid aan de orde kan komen.

3.2 Werkwijze van de commissie

De commissie heeft de volgende werkwijze gehanteerd:

- In maart is de voorbereidende fase van de externe evaluatie uitgevoerd. De commissie heeft in deze periode kennis genomen van diverse documenten van NWO/PROO: de eerder genoemde evaluaties en rapportages, programmaboekjes, diverse reviews. Het NWO/PROO-programmaverslag kwam per 1 april beschikbaar, de zelfevaluatie per 1 mei. Er heeft bovendien een voorbereidend gesprek met NWO/PROO plaatsgehad⁸. Tevens is in de maand maart de werkwijze en het werkplan vastgesteld en is gestart met het maken van afspraken voor de tweede fase van de externe evaluatie.
- In april hebben diverse gesprekken en bijeenkomsten plaatsgevonden. Eerst heeft NWO/PROO haar programmaverslag gepresenteerd, waarbij tevens werd vooruitgeblikt naar de komende zelfevaluatie⁹. Tevens is in deze maand gesproken met relevante "stakeholders": gebruikers, mede-producenten van kennis, andere betrokkenen. Voor een volledig overzicht van gesprekken en bijeenkomsten, zie bijlage 3. Hierbij zijn de voorzitter en secretaris en minimaal één commissielid altijd aanwezig geweest. De aanwezigheid van de commissieleden is eveneens opgenomen in bijlage 3. Bij deze gesprekken is gebruik gemaakt van een standaard-gespreksleidraad, waarbij overigens niet alle onderwerpen van de leidraad per se aan bod moesten komen (bijlage 4).
- In mei is de eindrapportage geschreven. De zelfevaluatie 2009 van NWO/PROO kwam beschikbaar nadat de commissie alle andere informatieverzameling had afgesloten. De studie van de zelfevaluatie kon niet leiden tot de verzameling van aanvullende informatie zonder de tijdsplanning van de commissie in gevaar te brengen. De eindrapportage is eind mei besproken met NWO/PROO.

---

⁸ Dit betrof een gesprek tussen de voorzitter en plaatsvervangend secretaris van NWO/PROO en de voorzitter en secretaris van de Commissie Externe Evaluatie NWO/PROO.

⁹ Bij deze bijeenkomst waren vanuit NWO/PROO de voorzitter, vice-voorzitter en plaatsvervangend secretaris aanwezig, alsmede de voltallige Commissie Externe Evaluatie NWO/PROO aanwezig.

4 Positie en werkwijze van NWO/PROO

4.1 Opdracht aan NWO

Na het beëindigen van SVO per 31 december 1996 is het fundamenteel, strategisch, evaluatief en toepassingsgericht (middel)lange termijn onderwijsonderzoek bij NWO ondergebracht. Enige tijd later, maart 1998, is een convenant ondertekend door OCW en NWO waarin de onderbrenging van dit onderzoek bij NWO is geregeld.

Volgens het convenant ging NWO zorg dragen voor het (middel)lange termijn onderwijsonderzoek, waarbij een programma moest worden opgebouwd dat in ieder geval omvat:

- Evaluatie van grote veranderingsprojecten;
- Internationaal vergelijkende studies;
- Fundamentele ontwikkelingen op langere termijn in onderwijs en relevante omgeving;
- Toepassingsgerichte (middel)lange termijnstudies, waaronder cohortonderzoek en onderzoek op het terrein van achterstandsbeleid.¹⁰

Het werkterrein van NWO/PROO omvat het primair en voortgezet onderwijs, het voorbereidend en middelbaar beroepsonderwijs, en in samenhang daarmee de lerarenopleidingen. Verder is vastgelegd in het convenant dat het onderzoek in het kader van NWO/PROO beoordeeld wordt volgens de gebruikelijke NWO-procedures. Ook dient NWO te zorgen voor disseminatie van de onderzoeksresultaten, onder andere door het NIWI en het tijdschrift Didaktief te informeren, en het ter beschikking stellen van de data van de cohortonderzoeken.

In de Evaluatie 1997-2009 van NWO/PROO¹¹ wordt aangegeven dat het de bedoeling van het convenant was om te zorgen voor:

- verhoging van de kwaliteit en de doelmatigheid van het onderzoek;
- bevordering van de synergie tussen de eerste en de tweede geldstroom;
- versterking van de onderzoekscapaciteit van de universiteiten;
- vergroting van het draagvlak en de onafhankelijkheid van het onderzoek;
- versterking van de relatie tussen fundamenteel, strategisch, evaluatief en toegepast onderzoek.

4.2 Plaats van NWO/PROO binnen NWO

Leden van NWO/PROO worden op voordracht van het departement door het algemeen bestuur van NWO benoemd. NWO/PROO bestaat, conform het convenant, uit vijf personen uit de wetenschap en vier personen uit de praktijk. Daarnaast heeft een waarnemer van OCW plaats in NWO/PROO. Deze plaats is gedurende een periode van 2,5-3 jaar niet opgevuld geweest, maar inmiddels is er weer een vaste waarnemer van OCW aanwezig. De leden van NWO/PROO worden benoemd voor een periode van in principe vier jaar. De laatste jaren is ervoor gekozen om de leden trapsgewijs te vervangen om zo de continuïteit van beleid en procedures beter te kunnen waarborgen. NWO/PROO valt onder het gebiedsbestuur MaGW.

Het basisbudget van NWO/PROO bedroeg in 2008 € 4.1 miljoen per jaar (geïndexeerd t.o.v. 1997). Er zijn daarnaast enkele aanvullende budgetten toegekend, met name voor dataverzameling (zoals PIRLS en pre-COOL). Deze budgetten staan echter los van het basisbudget. Er is ruim 2,5 fte beschikbaar voor ondersteuning van NWO/PROO, welke niet uit het onderstaande budget wordt betaald, maar onder MaGW valt.

¹⁰ Convenant "De onderbrenging van het (middel)lange termijn onderwijsonderzoek bij NWO, maart 1998.

¹¹ Zie NWO/PROO, Evaluatie 1997-2009, p. 5.

Tabel 1: verdeling jaarbudget NWO/PROO 2008.

<i>Onderdeel</i>	<i>m€</i>	<i>%</i>
Subsidieronde	2,8	68
VOCL/COOL	1,0	25
Internationaal (TIMSS)*	0,3	7
Totaal	4,1	100

* Naast TIMSS maakt NWO/PROO vanaf 2009 middelen vrij voor de financiering van PIRLS 2011.

Er heeft geen structurele verhoging plaatsgevonden van het budget (anders dan de indexering en de additionele budgetten met een specifiek doel).

4.3 Werkwijze van NWO/PROO

NWO/PROO hanteert een doorlopende programmering, waarbij binnen zwaartepunten/-onderzoekslijnen thema's worden onderscheiden. In de loop van de tijd hebben wel verschuivingen plaatsgevonden in de onderzoekslijnen en thema's.

Tot 2007 werden door NWO/PROO zowel aandachtsgebieden als afzonderlijke projecten toegekend. Een project betreft in de regel niet meer dan 1 fte onderzoeksformatie. Een aandachtsgebied bestaat uit deelonderzoeken en omvat meerdere onderzoekers van verschillend niveau (aio's, postdocs en senior onderzoekers), bij voorkeur uit verschillende disciplines. Een aandachtsgebied heeft een budget van ongeveer een miljoen euro. Na evaluatie in 2007 is het aandachtsgebied afgeschaft en zijn daarvoor in de plaats samenhangende onderzoeksprojecten gekomen, afgekort als irp (interlinked research projects). De opzet van irp's is vrijer dan van de voormalige aandachtsgebieden.

Programmering

In de eerste fase stelde het bestuur van NWO/PROO de onderzoekslijnen vast. Daarna werd door reviewers de balans opgemaakt van wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen met relevantie voor het onderwijs. Daaruit volgden mogelijke vraagstellingen. Deze reviews werden vervolgens in consultatierondes voorgelegd aan onderwijsonderzoekers en aan (in)direct bij het onderwijs betrokkenen.

Om de programmering meer vraaggestuurd te maken vroeg NWO/PROO voor het programma 2004-2007 personen uit onderzoek, beleid en onderwijs om schriftelijk nieuwe thema's voor onderzoek voor te stellen. Deze voorstellen werden besproken op expertmeetings. Na selectie van thema's door NWO/PROO en uitwerking daarvan door programmeurs, werden de teksten voor commentaar aan experts voorgelegd. Ook werden uit externe nota's specifieke problemen uit het onderwijs meegenomen in de programmering en werd meer aandacht gegeven aan praktijkgericht ontwerponderzoek.

Voor het laatste programma heeft NWO/PROO op voorstel van de toenmalige externe evaluatiecommissie¹² weer zelf de eerste opzet van het nieuwe programma bepaald. Deze is begin 2006 in een brede expertmeeting, met deelnemers uit onderzoek, beleid en praktijk, besproken met als doel draagvlak te creëren en een goede mix van vraag- en aanbodgestuurde thema's te kunnen realiseren. Dit heeft geleid tot het centreren van de subsidieronde 2008 rond drie onderzoekslijnen: "Onderwijsleerprocessen en hun opbrengsten", "Onderwijspersoneel" en "Pedagogische functie van het onderwijs". De speerpunten die in de eerdere programma's genoemd zijn (wetenschappelijke vernieuwing, praktijkkennis en gebruiksmogelijkheden, interdisciplinariteit, integratie en internationalisering), blijven ongewijzigd van kracht.

¹² Evaluatie PROO, Den Haag, december 2005.

Beoordeling

Na indiening van voorstellen op basis van het programma wordt door twee of drie onafhankelijke (inter-)nationale vakgenoten (afhankelijk van de projectomvang) een eerste beoordeling geschreven. De aanvrager krijgt de mogelijkheid om hierop te reageren. Vervolgens wordt door een onafhankelijke beoordelingscommissie een advies uitgebracht aan NWO/PROO, waarna NWO/PROO een eindoordeel geeft.

Voor het programma 2008-2011 zijn nieuwe accenten gelegd in de beoordelings- en de prioriteringscriteria. Het aantal criteria is teruggebracht. Voorstellen, bestaande uit meerdere projecten, zijn als één geheel beoordeeld. In de prioritering is scherper gelet op de (meerwaarde van) samenwerking in de voorstellen, de meerwaarde van het voorgestelde onderzoek op het eerste geldstroom onderzoek en de verwachte bijdrage aan evidence based onderwijs en/of beleid. NWO/PROO heeft hiermee getracht de beoordelingsprocedure effectiever te maken.

Projectbeheer

In de tweede fase van NWO/PROO is aanzienlijk geïnvesteerd in de verbetering van projectmonitoring en –evaluatie. Belangrijke onderdelen van dat projectbeheer zijn: een vrijgestelde medewerker om het verloop van de projecten bij te houden, een attenderingssysteem om onderzoekers er tijdig op te wijzen dat bepaalde publicaties worden verwacht en een toets op afgerond onderzoek.

Internationaal onderzoek

NWO/PROO is in 1998 met de deelname aan SITES (Second and International Technology in Education Study) en TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) van start gegaan. In 2009 is PIRLS 2011 (Progress in International Reading Literacy Study) in het programma opgenomen, omdat naast rekenen ook taal en begrijpend lezen als kernvakken op de Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs staan. Deze onderzoeken zijn tot op heden gericht aanbesteed als continueringaanvragen. De aanvragen zijn vervolgens door NWO/PROO op de gangbare NWO-kwaliteitscriteria beoordeeld. NWO/PROO zal bezien of een meer open call voor toekomstige aanvragen wenselijk is.

Cohortonderzoek

Bij NWO/PROO liepen 1997 twee cohortstudies: het PRIMA-cohort voor het primair onderwijs, en het VOCL voor het voortgezet onderwijs. PRIMA is in 2007 afgerond en VOCL wordt in 2010 afgerond. In 2004 zijn de voorbereidingen gestart voor een nieuw integraal cohortonderzoek, voor zowel primair als voortgezet onderwijs: COOL 5-18. Dit nieuwe cohort is uitdrukkelijk opgezet als een basisdataverzameling. Daarnaast komen er drie aanvullende modules, waarop onderzoekers - ook van buiten het uitvoerend consortium - kunnen inschrijven. In 2008 heeft OCW NWO/PROO gevraagd een plan te maken voor een voorschools cohort, om aldus de effecten van de voor- en vroegschoolse educatie te kunnen meten en uitspraken te kunnen doen over het rendement van deze investeringen op (middel) lange termijn. Dit wordt het pre-COOL cohort.

Kennisoverdracht

NWO/PROO legt, volgens NWO-gebruik, een belangrijk deel van de uitvoering van de kennisoverdracht bij de uitvoerders van het onderzoek. Om dit te versterken is vanaf 2009 een budget gereserveerd om additionele disseminatie-activiteiten tijdens de looptijd van het project aan te vragen. NWO/PROO ziet, naast de projectleider, ook een eigen verantwoordelijkheid voor de kennisoverdracht, met name in faciliterende zin. Standaard worden voor elk project een aantal organisaties op de hoogte gebracht van resultaten, onder andere via de sinds enige jaren bestaande e-mail attenderingsdienst. Daarnaast worden persberichten uitgegeven en jaarverslagen gepubliceerd. Ook heeft NWO/PROO bij een aantal belangrijke conferenties een eigen 'slot' voor symposia, rondetafelgesprekken e.d. NWO/PROO is op verschillende fronten bezig om te bezien of de kennisoverdracht verbeterd kan worden.

5 Evaluatie

5.1 Inleiding

De eerste taak van de commissie is de zelfevaluatie van NWO/PROO te toetsen in het licht van het Convenant OCW/NWO van maart 1998. De commissie heeft bijzondere waardering voor de zelfevaluatie: de grote zorgvuldigheid van deze zelfevaluatie en de helderheid van de rapportage vallen op. De tweede taak is de balans op te maken van de overgang van het onderwijsonderzoek van SVO naar NWO. De hier volgende paragrafen behandelen achtereenvolgens de relevante onderwerpen, waarbij ervoor gekozen is de indeling van de zelfevaluatie van NWO/PROO te volgen. Telkens als hieronder wordt aangegeven wat NWO/PROO constateert, wordt daarmee gedomd op de Evaluatie 1997-2009. Nadat enkele relevante onderwerpen aan de orde zijn gekomen, wordt het geheel afgewogen tegen de bedoelingen van het convenant.

5.2 Onderzoeksprogrammering

De bevindingen van NWO/PROO

NWO/PROO besteedt veel aandacht aan de programmering. Daarbij worden ook vragen uit de praktijk en het beleid meegenomen, onder andere door het organiseren van bijeenkomsten met mensen uit het veld en het laten uitvoeren van programmeringsreviews en meta-analyses. Tevens staat men open voor nieuwe wetenschappelijke uitdagingen, zoals de hersen- en cognitiewetenschappen en probeert men nieuwe vraagstukken in het onderwijs mee te nemen. Op basis van de externe evaluatie uit 2005 heeft NWO/PROO verdere verbeteringen in de programmering aangebracht. NWO/PROO beschouwt het 'voortraject' inmiddels als een volwassen onderdeel van het totale PROO-beleid.

NWO/PROO constateert ook enkele aspecten die aandacht verdienen, dan wel voor verdere verbetering in aanmerking komen.

- De verhouding tussen een evenwichtig programma en effectiviteit. Er zit een spanning tussen bijvoorbeeld breedte en focus, of aandacht voor een bepaald thema of veld en een integrale benadering.
- Sommige onderzoekslijnen zoals "Beroepsonderwijs" en "Pedagogische functie" zijn niet helemaal van de grond gekomen. Dat wordt onder andere geweten aan het feit dat er te weinig "onderzoeksmassa" is op die terreinen en het feit dat de onderzoeksvorstellen niet aan de kwaliteitseisen voldeden. Pogingen van NWO/PROO om hierin verbetering aan te brengen, hebben niet altijd tot resultaat geleid.
- Het voorziene programmeringsoverleg tussen OCW, LPC, NWO/PROO en BOPO is op de achtergrond geraakt, terwijl er tegelijkertijd vanuit het ministerie allerlei nieuwe geldstromen voor onderwijsonderzoek worden gecreëerd.
- NWO/PROO vindt de afstand tot andere partijen groter dan gewenst. Het gaat hier bijvoorbeeld om het ministerie, zowel de velddirecties als de directie Kennis, maar ook om de praktijk, het veld zelf.

De bevindingen van de commissie

NWO/PROO besteedt de nodige aandacht aan de programmering en gaat daarbij zorgvuldig te werk. Tevens heeft NWO/PROO in de programmering aandacht besteed aan nieuwe disciplines als de hersen- en cognitiewetenschappen en onderwijseconomie. Toch zijn er ook enkele punten van zorg met betrekking tot de programmering:

- Vrijwel alle gesprekspartners geven aan dat NWO/PROO meer aansluiting vindt bij de onderzoeksinstellingen dan bij beleid en praktijk. Dit heeft waarschijnlijk ook te maken met het feit dat NWO/PROO als doelstelling heeft de eerste geldstroom te versterken en dus aansluiting zal zoeken bij het onderzoek dat daar gebeurt. In het programmeringskader benoemt men wel degelijk praktijk- en beleidsrelevante thema's en ook in de beoordelingsfase speelt praktijk- en beleidsgerichtheid als criterium mee, maar het uiteindelijk uitgevoerde onderzoek sluit niet altijd goed aan bij de vraagstukken van beleid en praktijk. De onderzoeksvoorstellen komen namelijk voort uit de bestaande tradities en aanwezige kennis bij de onderzoeksinstellingen. Niet iedereen beschouwt dat per se als een negatief gegeven, omdat fundamenteel onderzoek niet moet worden geleid door de "waan van de dag", zoals dat bij beleids- en praktijkonderzoek wel het geval kan zijn. Echter, als NWO/PROO zich meer op beleid en praktijk wil richten, en niet alleen op de onderzoekswereld, dan zijn verbeteringen in het betrekken van partijen als het onderwijsveld en andere afnemers en stakeholders noodzakelijk.
- NWO/PROO hanteert de programmeringsreview als één van de instrumenten voor de programmering : één of meer gevestigde onderzoekers schrijven op een bepaald terrein een review, waarin wordt aangegeven welke onderzoekslijnen voor de komende periode interessant zijn. Op zichzelf kunnen deze reviews een goede rol spelen bij de disseminatie van de resultaten. Het lijkt echter haast niet te voorkomen dat degenen die deze reviews schrijven dit vooral laten aansluiten bij hun eigen kennis en expertise. Dit maakt deze wijze van programmeren niet 'neutraal'. Deze zelfde onderzoekers zullen in een latere fase ook voorstellen indienen, die per definitie goed (beter dan de rest) zullen aansluiten bij de geformuleerde onderzoekslijnen. Dit levert hen een relatief voordeel op en verhoogt de kans op toekenning. NWO/PROO zou hier een meer open proces van kunnen maken. Te denken valt bijvoorbeeld aan het werken met "communities of knowledge".
- Bij bovengenoemde punten is sprake van een spanningsveld tussen deskundigheid en onafhankelijkheid. Degenen met de meeste deskundigheid zijn niet geheel onafhankelijk en de keuze voor meer onafhankelijke inbreng betekent vaak minder deskundigheid. De uitdaging is om dit spanningsveld zo productief mogelijk te benutten.

Eén van de probleempunten van de programmering is dat bepaalde onderzoekslijnen en typen onderzoek moeilijk aan bod komen. De commissie merkt daar het volgende over op:

- Bij programmering moeten altijd keuzes gemaakt worden en kiezen voor een bepaalde focus betekent dat andere zaken niet meer gedaan kunnen worden, wat weer gevolgen kan hebben voor bepaalde onderzoeksgebieden. Het feit dat bepaalde onderzoekslijnen niet van de grond gekomen zijn, wordt door meerdere gesprekspartners onderschreven en als een groot gemis beschouwd. NWO/PROO heeft aangegeven dat er wel pogingen zijn gedaan om hier iets aan te doen, maar dat die niet altijd werkten. De gesprekspartners hebben ook de thema's 'schoolleiderschap', 'competentiegericht onderwijs' en 'didactisch onderzoek rond onderwijsvernieuwingen' genoemd.
- Aanpassing van de beoordelingsprocedure kan hier wellicht een oplossing bieden. Niet alleen bepaalde onderzoekslijnen komen nu moeilijk aan bod, ook echt vernieuwend onderzoek komt moeilijk door de procedures. Op de beoordelingsprocedure wordt hieronder nader ingegaan. Een andere mogelijkheid om bepaalde gebieden een kans te geven is het reserveren van een deel van het budget voor stimuleringssubsidies. Met een dergelijke subsidie kan verdere deskundigheid op een bepaald gebied worden ontwikkeld, en zo kan bij een volgende ronde gemakkelijker op reguliere wijze een subsidie worden verkregen. Ten slotte kan gedacht worden aan oormerking van budget voor bepaalde thema's, type onderzoek of sectoren.

- De vraag is wie uiteindelijk verantwoordelijk is voor het opvullen van 'gaps' in het wetenschappelijk onderzoek. Heeft NWO/PROO (exclusief) die verantwoordelijkheid, of ook OCW, en de universitaire wereld? Dit hangt ook samen met de vraag naar de regie van het onderwijskundig onderzoek. De commissie is van mening dat NWO/PROO hier in ieder geval een deel van de regie op zich kan nemen.

Duidelijk is dat NWO/PROO in de programmeringsfase weliswaar pogingen doet om aansluiting te zoeken met andere partijen, maar dat verloopt niet geheel succesvol. We kunnen daarover het volgende opmerken:

- Het feit dat het overleg tussen OCW, NWO/PROO en de LPC op de achtergrond is geraakt, is iets dat NWO/PROO voor een deel zichzelf kan aanrekenen.¹³. OCW is zeer afhoudend geweest ten aanzien van dit overleg, maar dit geldt niet voor de LPC. Het is van het grootste belang om dit overleg vanaf nu op te pakken, waarbij de andere partners overigens zeker een medeverantwoordelijkheid hebben. Dit komt de positie van NWO/PROO ten goede en zal ook de beleids- en praktijkrelevantie van de onderzoeksagenda verhogen.
- De geïsoleerde positie van NWO/PROO vergt zonder meer aandacht. Om meer verbinding te creëren met de bredere wereld van onderwijs en onderzoek zou gedacht kunnen worden aan een netwerk of andere constructie waarmee het draagvlak van NWO/PROO wordt verbreed. Ook is de commissie van mening dat de procedure waarmee bestuursleden worden gekozen verhelderd moet worden. Deze is nu te ondoorzichtig, met als risico dat de kring waaruit deze leden worden geworven onnodig beperkt blijft.

Een aantal punten waar de commissie de aandacht op wil vestigen speelt zich af op het snijvlak tussen programmering en beoordeling:

- Het eerste punt van zorg speelt zich af in de fase waarin de programmaliijnen worden vertaald in specifieke onderzoeksprojecten. Gebruikers van NWO/PROO-onderzoek merken op dat wat eerst nog een heldere samenhangende programmaliijn was, uiteindelijk in een flink aantalgedetailleerde onderzoeken, waartussen de samenhang niet meer terug te vinden is. "Het is als een legpuzzel, waarvan je het voorbeeld niet hebt en de meeste stukjes ontbreken." Dit heeft te maken met het feit dat vrijwel al het onderzoek wordt uitgevoerd door aio's die een klein, behapbaar onderwerp moeten hebben. Tussen de verschillende onderzoeken binnen een programmaliijn vindt verder geen afstemming meer plaats en evenmin speelt dit een rol in de beoordelingssystematiek van NWO/PROO. De werkwijze levert dus weliswaar veel promoties op, maar veroorzaakt tegelijkertijd een relatief lage gebruikswaarde.
- Een ander punt is het feit dat onderzoekers proberen "hun" onderwerp in te passen in de programmaliijnen van NWO/PROO: ze schrijven er als het ware naar toe. Ook dit bevordert de samenhang niet. Dit kan voorkomen worden door in de beoordelingsprocedure ook de reikwijdte van de individuele onderzoeken als criterium op te nemen en daarnaast de onderlinge samenhang in ogenschouw te nemen (eventueel tot op het niveau van definities en doelgroepen).
- Eén van de gevolgen van de huidige werkwijze lijkt te zijn dat het NWO/PROO-onderzoek met name is gericht op het microniveau: leren en onderwijzen. Het meso- en macroniveau ontbreekt. Dit heeft enerzijds te maken met de onderzoekstradities van de instellingen die inschrijven op het NWO/PROO-programma: die zijn met name op het microniveau gericht. Anderzijds heeft het wellicht te maken met het feit dat de meso- en macroniveau-onderzoeken niet zo gemakkelijk aan NWO/PROO-criteria vol-

---

¹³ Volgens het convenant had NWO/PROO hier het initiatief moeten nemen. Zie het convenant, pagina 8, paragraaf 10.

doen en/of bij de uiteindelijke prioritering uitvallen. Door de nadruk op onderzoeksmethoden met experimenten en harde metingen wordt onderzoek op microniveau bevoorrecht ten opzichte van onderzoek op meso- en macroniveau. Bij diverse gesprekspartners bestaat wel degelijk een behoefte aan onderzoek op het meso- en macroniveau. NWO/PROO laat naar de mening van sommigen een kans liggen door niet te werken aan brede, samenhangende evaluaties van grote onderwijshervormingen.

5.3 Beoordeling en besluitvorming

De bevindingen van NWO/PROO

NWO/PROO is bijzonder tevreden over de beoordelingssystematiek die is ontwikkeld en wijst op het systeem van peer reviews, de transparantie, de controlemechanismen en de onafhankelijkheid van de beoordeling en besluitvorming. Het systeem levert kwaliteit via open competitie. Tijdens het bestaan van NWO/PROO is de systematiek nog onderzocht, bediscussieerd en verbeterd. NWO/PROO is dermate tevreden over het beoordelingssysteem dat men het ook aanbiedt voor gebruik buiten NWO/PROO (zoals de verschillende programma's van OCW en de FES).

Als lastig punt wordt geconstateerd dat er een spanning zit tussen het aantal deskundige referenten en beoordelaars en de onafhankelijkheid daarvan: de Nederlandse onderzoekswereld is simpelweg te klein. Het inzetten van buitenlandse beoordelaars biedt niet altijd een afdoende oplossing. In een gesprek met de externe evaluatiecommissie liet NWO/PROO weten dat dit onder andere kwam door de coulante houding van de buitenlandse beoordelaars.

NWO/PROO meent dat de maatschappelijke of beleidsrelevantie aandacht heeft in de huidige systematiek, maar vindt ook dat dit voor verbetering vatbaar is. NWO/PROO verwijst daarbij naar de systematiek van STW, waarbij een voorstel twee beoordelingen krijgt: één voor wetenschappelijke kwaliteit en één voor maatschappelijke relevantie.

De bevindingen van de commissie

De commissie is het met NWO/PROO eens dat de beoordelingssystematiek zeer grondig is en een hoge wetenschappelijke kwaliteit garandeert. Toch zitten er enkele onbedoelde neveneffecten aan de beoordelingssystematiek.

- De nadruk op past performance en internationaal publiceren maakt dat onderzoekers zich vooral richten op het publiceren in internationale tijdschriften voor een zuiver wetenschappelijk forum. Publiceren in vaktijdschriften voor het onderwijsveld is geen criterium voor NWO/PROO en wordt in het universitaire circuit evenmin beloond. Dit creëert een gemeenschap van onderwijsonderzoekers die vooral op andere onderzoekers gericht zijn en niet op het veld waar het onderzoek uiteindelijk zijn weerslag moet krijgen.
- De procedure zoals deze nu wordt gehanteerd, filtert eerst de onderzoeksvorstellen eruit die aan de kwaliteitseisen voldoen, waarna er vervolgens zo nodig wordt geprioriteerd. Dit betekent dat er bij de eerste ronde onderzoeken uitvallen die wellicht een grote maatschappelijke relevantie hebben, terwijl dat bij de overgebleven onderzoeken niet per se het geval hoeft te zijn. De commissie stelt daarbij vast dat de beoordelingsfase in het systeem de belangrijkste plaats inneemt en dat de daarop volgende prioritering weinig toevoegt. Additionele criteria (zoals bijvoorbeeld maatschappelijke relevantie) komen onvoldoende tot hun recht in de beoordeling en dat wordt in de besluitvorming niet gecorrigeerd. Niet alleen de NWO/PROO zelf, maar ook andere gesprekspartners hebben verwezen naar de beoordelingssystematiek van STW, waar-

bij tegelijkertijd wordt gekeken naar wetenschappelijke kwaliteit en maatschappelijke relevantie. Het is aanbevelenswaard om deze mogelijkheid goed te bestuderen.

5.4 Kwaliteit van het onderzoek

De bevindingen van NWO/PROO

NWO/PROO constateert dat de kwaliteit van het PROO-onderzoek aan hoge wetenschappelijke standaarden voldoet, mede door de beoordeling vooraf, maar ook door de monitoring tijdens het onderzoek en de controle op de output. Ook leidt het onderzoek tot veel promoties en verschijnen er veel publicaties in Nederlandse en internationale wetenschappelijke tijdschriften. NWO/PROO-onderzoekers voldoen ook ruimschoots aan de MaGW-benchmark¹⁴.

Daarbij leidt de wijze van programmering tot systematische kennisopbouw. De afgelopen jaren is met name de systematiek van de monitoring uitgebreid en aangescherpt (inclusief een malus-regeling voor onderprestatie).

De bevindingen van de commissie

De gesprekspartners van de commissie vinden zonder uitzondering dat het PROO-onderzoek aan hoge wetenschappelijke standaarden voldoet. Ook bij visitaties van universitaire instituten blijkt het PROO-onderzoek een belangrijke positieve rol te spelen.

5.5 Verbreding van het onderzoeksveld

De bevindingen van NWO/PROO

NWO/PROO vindt dat door het PROO-beleid een levendig onderzoeksveld is ontstaan. Er is inmiddels een veel groter aantal instituten dat gebruik maakt van NWO/PROO-gelden, waarbij bovendien veel meer wordt samengewerkt tussen disciplines en universiteiten, alsmede op internationaal gebied. De vooraanstaande internationale rol van de Nederlandse onderzoekers is door NWO/PROO versterkt. Wel heeft men tijdens een gesprek met de commissie aangegeven dat de interdisciplinariteit nog onvoldoende ontwikkeld is.

De bevindingen van de commissie

De commissie kan zich redelijk goed vinden in dit beeld, maar tegelijkertijd is een kanttekening op zijn plaats: sommige gesprekspartners hebben erop gewezen dat de toegankelijkheid voor andere dan (para-)universitaire onderzoekers, waaronder lectoren, beperkt is. Dit laatste is een punt van aandacht, omdat lectoren juist sterk werken vanuit vraagstellingen die hun oorsprong vinden in de praktijk in tegenstelling tot wetenschappelijke theorie. Toch beantwoordt hun onderzoek aan hoge wetenschappelijke standaarden. De ontoegankelijkheid van NWO/PROO in dit opzicht hangt samen met de beoordelingscriteria: als NWO/PROO-gelden breder toegankelijk moeten zijn, is een aanpassing hierin noodzakelijk.

Verder blijkt dat weliswaar meer wordt samengewerkt tussen universiteiten, maar dat er van interdisciplinair onderzoek nog steeds slechts beperkt sprake is. Overigens is de onderwijswetenschap zichzelf al multidisciplinair. Diverse gesprekspartners hebben gecon-

---

¹⁴ Deze benchmark omvat onder meer de volgende indicatoren: het aantal wetenschappelijke artikelen in een refereed tijdschrift, het aandeel trajecten dat met een promotie wordt afgerond. Het gemiddelde aantal wetenschappelijke artikelen, geaccepteerd voor publicatie in een refereed tijdschrift, in aio-onderzoek ligt in de maatschappij- en gedragswetenschappen op gemiddeld drie, terwijl dat in het aio-onderzoek 1999-2002 van NWO/PROO op 3,42 ligt. Over de periode 1999-2001 is het percentage succesvol afgeronde/toegekende promotieprojecten voor NWO/PROO 81, wat royaal boven de benchmark van 65-70% ligt.

stateerd dat bepaalde aan de onderwijswetenschap 'toeleverende' wetenschappelijke disciplines, zoals de onderwijssociologie, verdwijnen. Dit hangt wellicht ook samen met de nadruk op het microniveau en de afwezigheid van de aandacht voor meso- en macro-niveau, alsmede met het geringe aandeel van "integratief" onderzoek. Hierbij dient te worden opgemerkt dat interdisciplinair onderzoek in het algemeen meer budget vraagt. Een verbinding met andere budgetten (zoals innovatiebudgetten) is een mogelijkheid om de budgettaire ruimte te vergroten.

De internationalisering van het onderzoek is toegenomen, maar het is de vraag of dit geheel aan NWO/PROO moet worden toegeschreven. Er is immers een algemene tendens tot internationalisering waar te nemen. Het feit dat de onderzoekers die PROO-onderzoek uitvoeren internationaal gezien goed scoren op de criteria voor wetenschappelijke kwaliteit is een positief gegeven.

5.6 Versterking van het universitair onderzoek

De bevindingen van NWO/PROO

NWO/PROO constateert dat het universitaire onderzoek door NWO/PROO is versterkt, wat onder andere blijkt uit het feit dat zo'n dertig procent van het ICO-promotieonderzoek NWO/PROO-onderzoek betreft. Er wordt op gewezen dat door in te zetten op aio's en postdocs de eerste geldstroom een sterke kwaliteitsimpuls heeft gekregen. NWO/PROO fungeert feitelijk als een 'opleidingsplaats'.

De bevindingen van de commissie

De conclusies van NWO/PROO zijn bevestigd door de gesprekspartners van de commissie. Sommigen geven daarbij aan dat de onderzoeksprogrammering min of meer wordt aangestuurd vanuit de eerste geldstroom. Deze werkwijze heeft ook een keerzijde, namelijk een tamelijk fragmentarisch geheel van onderzoek. In plaats van vrijwel alleen aio-onderzoek had ook een keuze kunnen worden gemaakt om een deel van de opdrachten uit te laten gaan naar senior-onderzoekers of hoogleraren voor het schrijven van dieptestudies, meta-analyses, reviews of overzichtswerken.

5.7 Kennisoverdracht

De bevindingen van NWO/PROO

NWO/PROO zegt aan de opdracht inzake kennisoverdracht te hebben voldaan. De output van al het onderzoek wordt overgedragen in de vorm van wetenschappelijke publicaties (proefschriften, artikelen en dergelijke), maar ook in praktijkgerichte publicaties, conferentiebijdragen en input in opleidingen, onderwijsmateriaal, enzovoorts. NWO/PROO is van mening dat fundamentele kennis goed verbonden is met bruikbare producten en feitelijke gebruikers. Toch vindt men dat met name op het punt van het beschikbaar maken van de kennis voor de praktijk nog verbetering mogelijk is, waarbij de volgende onderwerpen een rol kunnen spelen:

- Al vanaf het begin van de onderzoekscyclus zou rekening gehouden moeten worden met de uiteindelijke verbinding met de praktijk.
- In aanvulling op de activiteiten van de onderzoeker zelf, kan overwogen worden om gebruik te maken van specialisten in kennisoverdracht en voorlichting en het maken van speciaal op de gebruikers gerichte producten.
- Soms kan het onderzoek in verband gebracht worden met een ontwerpfase na het onderzoek, alsmede een innovatiefase. Dit vergt dus het betrekken van meerdere spelers uit de kennisketen, wat extra financiering vereist (zoals bij ZonMW en STW het geval is).

- De ontvangende partijen dienen meer ontvankelijk gemaakt te worden voor onderzoek en onderzoeksbevindingen.
- Het is bevorderlijk als in de werkomgeving van de ontvangende partijen een klimaat heerst dat innovaties bevordert.

Bij NWO/PROO bestaat een behoefte aan een specifieke vertaalslag van fundamenteel onderzoek naar de praktijk, bijvoorbeeld via een soort makelaarsfunctie (die breder zou kunnen zijn dan een enkele geldstroom). Tevens is een verbinding noodzakelijk tussen het fundamentele PROO-onderzoek en het ontwikkel- en op innovatie gerichte onderzoek dat elders wordt gefinancierd.

De bevindingen van de commissie

NWO/PROO heeft voldaan aan de eisen van disseminatie zoals die in het convenant zijn genoemd, maar verbetering is noodzakelijk. Volgens een aantal gesprekspartners, met name de afnemers van onderzoek, is PROO te weinig actief geweest in zijn communicatie. Men geeft daarbij vooral aan dat de onderzoeksrapporten niet gemakkelijk te vinden zijn. Vervolgens geldt voor een deel van de gebruikers dat de rapporten zelf ook niet eenvoudig naar de praktijk te vertalen zijn.

De email-attendering heeft wel verbetering aangebracht in de vindbaarheid van de rapporten, maar de toegankelijkheid van de publicaties zou veel beter kunnen, bijvoorbeeld rechtstreeks via de website van NWO/PROO. De website van NWO/PROO voldoet op dit punt niet en NWO/PROO zou zijn communicatiestrategie moeten heroverwegen. Tot nu toe heeft NWO/PROO te weinig gedaan om zich te verbinden met de totale kennisketen.

De onderzoekers hebben een eigen rol bij het bruikbaar maken van onderzoeksresultaten voor de praktijk. Zij zijn onderdeel van de totale kennisketen, waarbij alle partijen een verantwoordelijkheid hebben om de kennis naar de juiste plek te leiden. Om de verspreiding van onderzoeksresultaten te verbeteren zouden volgens de commissie in een nieuw convenant expliciete verantwoordelijkheden en toewijzing van middelen voor communicatie en disseminatie moeten worden opgenomen. Gesprekspartners hebben vooral gewezen op de behoefte aan reviews, meta-analyses, overzichtspublicaties en bijvoorbeeld ook afsluitende rapportages over de programmalijnen. Ook kan gedacht worden aan brochures voor specifieke doelgroepen. Méér aandacht voor disseminatie veronderstelt ook een substantiëlere aanspraak op het budget van NWO/PROO. Als disseminatie een kerntaak is en geen overhead, dan is dit ook gerechtvaardigd. Natuurlijk kan overwogen worden om een andere instantie verantwoordelijk te maken voor de disseminatie en vertaling naar de praktijk, maar de plaats en rol van NWO/PROO pleiten ervoor om een regierol bij de disseminatie van NWO/PROO-onderzoeksresultaten daar neer te leggen.

Overigens zou er ook meer belangstelling voor onderzoeksresultaten moeten zijn bij het ontvangende veld. Er zijn wel pogingen gedaan om dit te verbeteren/versterken. Maar als de prioriteit van NWO/PROO bij internationaal hoogstaand onderzoek ligt, dan kan de band met de praktijk gemakkelijk op de achtergrond raken. De pogingen getuigen van goede wil en erkenning van het probleem, dat overigens niet uniek is voor NWO/PROO. Ook andere onderzoekslijnen puzzelen ermee, zelfs de kort lopende onderzoeken van de LPC. Eén van de punten die hier een rol spelen is het gebrek aan eigenaarschap bij de ontvangende partijen. Sterkere betrokkenheid van de ontvangende partijen in eerdere fasen van het proces kan dit verbeteren en aldus de werking van de totale kennisketen verbeteren.

5.8 De cohorten

De bevindingen van NWO/PROO

De cohorten (voorheen PRIMA en VOCL, nu COOL) zijn uniek in de wereld en bieden een schat aan basisgegevens voor zowel beleid als verder onderzoek. Eén van de problemen die NWO/PROO constateert is de gebrekkige (en afnemende) respons van de scholen. Het vereist een gezamenlijke inspanning van onderzoek en veld om dit tij te keren. Het meer richten van het onderzoek op het nut voor de scholen en het belonen van scholen zijn mogelijkheden. Ook kan gedacht worden aan een convenant tussen bijvoorbeeld OCW en de scholen, waarin een commitment om aan onderzoek mee te werken wordt vastgelegd. Verder dient de relatie met het CBS met betrekking tot de koppeling van data en privacybeleid verbeterd te worden.

NWO/PROO maakt zich overigens ook zorgen over de hoge kosten van het beschikbaar maken van de cohortdata, terwijl er relatief zo weinig gebruik van wordt gemaakt.

De bevindingen van de commissie

De gesprekspartners van de commissie onderschrijven het grote belang van NWO/PROO-cohortonderzoeken voor onderzoek en beleid. Dit grote belang wettigt een grote betrokkenheid van betrokken partijen bij het 'design' van de onderzoeken om aldus de bruikbaarheid van de databestanden te optimaliseren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de Onderwijsinspectie, het SCP, maar ook voor de vertegenwoordigers van het onderwijsveld. Denk hier bijvoorbeeld aan de mogelijkheden om gegevens van de Inspectie te koppelen aan de cohortdata. Het belang van de cohortonderzoeken is veel breder dan alleen NWO/PROO en daaraan gelieerde instituten en daarom dienen niet alleen NWO/PROO, maar een bredere coalitie van belanghebbenden verantwoordelijk te zijn voor het design van de cohorten. Bij het nieuwe COOL-cohort is NWO/PROO al veel meer volgens deze opzet gaan werken.

Met betrekking tot het gebruik van de cohorten kan nog het volgende worden opgemerkt:

- De toegankelijkheid van de datasets is voor sommige gesprekspartners een aandachtspunt. Dit lijkt vooral te gelden voor het VOCL, waar het CBS bij betrokken is. NWO/PROO noemt dit zelf ook een aandachtspunt.
- De lange tijd die NWO/PROO nodig heeft om over de cohorten te publiceren en de gegevens beschikbaar te stellen is volgens een aantal gesprekspartners problematisch. De gegevens zijn al niet meer up-to-date op het moment dat andere onderzoekers erover kunnen beschikken.
- In zijn algemeenheid wordt er te weinig beleid gevoerd om secundaire analyses op de bestaande cohorten, maar ook op de grote databestanden van bijvoorbeeld TIMSS, te bevorderen.

5.9. Toetsing van de opbrengsten van NWO/PROO in het licht van het convenant

In deze paragraaf geeft de commissie haar oordeel met betrekking tot de vraag of NWO/PROO zijn opdracht, zoals geformuleerd in het convenant en de bijbehorende brief van de staatssecretaris, heeft uitgevoerd. Daarbij worden tevens de drie vragen betrokken die het ministerie in de brief van september 2008 heeft geformuleerd.

De bedoeling van het convenant was om te zorgen voor:

- verhoging van de kwaliteit en de doelmatigheid van het onderzoek;
- bevordering van de synergie tussen de eerste en de tweede geldstroom;
- versterking van de onderzoekscapaciteit van de universiteiten;

- vergroting van het draagvlak en de onafhankelijkheid van het onderzoek;
- versterking van de relatie tussen fundamenteel-strategisch, evaluatief en toegepast onderzoek¹⁵.

In het algemeen constateert de commissie dat NWO/PROO haar werk zeer goed heeft gedaan. Dat neemt niet weg dat een en ander beter had gekund.

Verhoging van de kwaliteit en de doelmatigheid van het onderzoek

De wetenschappelijke kwaliteit van het NWO/PROO-onderzoek is zonder meer hoog. Afgaande op de maatstaven die NWO/PROO zelf hanteert (benchmark NWO) is de kwaliteit ook toegenomen. Deze hoge kwaliteit is mede te danken aan het goed uitgewerkte beoordelingssysteem en uit zich tevens in het feit dat de Nederlandse onderwijsonderzoekers zich kunnen meten aan internationale standaarden en daar zelfs hoog op scoren. Het systeem van beoordeling, monitoring en controle op de resultaten leidt tot doelmatig gebruik van het onderzoeksgeld: er is met het relatief kleine budget een zeer hoge opbrengst aan dissertaties en andere publicaties. Ook de cohorten zijn effectief beheerd en verder ontwikkeld.

De bredere doelmatigheid, in de zin van: wat heeft het NWO/PROO-onderzoek bijgedragen aan de kennisbasis van het onderwijs, schat de commissie minder positief in. Ondanks de hoge kwaliteit van het onderzoek, is deze bijdrage niet optimaal. Door het fragmentarische karakter en de te wensen overlatende toegankelijkheid van de onderzoeksresultaten, is de bruikbaarheid voor de praktijk beperkt. Natuurlijk wordt een deel van de onderzoeksresultaten wel via indirecte kanalen benut. Een voorbeeld hiervan is onderzoek naar taalverwerving, dat via de educatieve uitgeverijen terugkomt in de onderwijsmethodes. Maar de algemene indruk is toch dat de kennis uit het NWO/PROO-onderzoek niet echt 'stroomt', d.w.z. in voldoende mate terechtkomt bij de personen en organisaties die er gebruik van zouden kunnen maken.

Bevordering van de synergie tussen de eerste en de tweede geldstroom en versterking van de onderzoekscapaciteit van de universiteiten

NWO/PROO heeft aan deze doelstellingen substantieel bijgedragen. Al eerder is gewezen op enkele neveneffecten hiervan, zoals de versnippering die het gevolg is van de keuze voor aio-onderzoek, in plaats van opdrachten voor senior-onderzoekers of hoogleraren. Ook het toeschrijven van onderzoeksvoorstellen naar de eerste geldstroom kan hier worden genoemd.

Vergroting van het draagvlak en de onafhankelijkheid van het onderzoek

Draagvlak is hier opgevat als een grotere verscheidenheid aan onderzoekers en NWO/PROO heeft ook aan dit aspect van de opdracht voldaan. Het aantal instituten dat gebruik maakt van NWO/PROO-gelden is toegenomen. Op die wijze is de basis voor onderwijsonderzoek vergroot. Tegelijkertijd is NWO/PROO op een grotere afstand gekomen van het ministerie, waardoor het onderwijsonderzoek zich in relatieve onafhankelijkheid heeft kunnen ontwikkelen en niet hoefde mee te gaan op de "waan van de dag" die vaak kenmerkend is voor het beleid.

Versterking van de relatie tussen fundamenteel-strategisch, evaluatief en toegepast onderzoek

Door de geldstromen te scheiden zouden de drie soorten onderzoek beter tot hun recht moeten komen. De instelling van NWO/PROO heeft weliswaar goed uitgewerkt voor het fundamenteel-strategisch onderzoek op zich, maar of de relaties met het evaluatief (beleids-)onderzoek en het toegepaste praktijkonderzoek verbeterd zijn kan niet worden vastgesteld. NWO/PROO geeft zelf aan dat hij rekening houdt met en input krijgt uit de andere programma's, maar de gesprekspartners ervaren vooral een gebrek aan communicatie. Het valt te betwijfelen of de beoogde versterking daadwerkelijk heeft plaatsge-

¹⁵ Zie NWO/PROO, Evaluatie 1997-2009, p. 5.

vonden: het ontbrak aan afstemming en voor elk nieuw probleem wordt een nieuwe geldstroom gecreëerd.

5.10 Toetsing in het licht van de evaluatievragen van OCW

In de brief van OCW waarin NWO/PROO wordt gevraagd de evaluatie 2009 uit te voeren, worden drie aanvullende evaluatievragen gesteld:

- De breedte van het programma: sluit de programmering aan bij de belangrijkste vragen van het onderwijs, m.a.w. is er voldoende focus?
- De multidisciplinariteit van het programma: zijn recente ontwikkelingen in disciplines als hersen&cognitie-wetenschappen en onderwijs economie verdisconteerd om samenwerking met bijvoorbeeld disciplines als leerpsychologie en didactiek te bevorderen?
- De relatie onderzoek – praktijk: zijn de potentiële gebruikers bij het onderzoek betrokken, in de beginfase om relevante vragen te formuleren, en in de eindfase om het benutten van de nieuwe kennis in de praktijk te bevorderen?

De breedte van het programma

Niet alle vragen worden gedekt. Dit heeft onder meer te maken met het beperkte budget: het is erg moeilijk om alles af te dekken met een relatief klein budget, er moeten keuzes worden gemaakt. Het is nu echter zo geweest, dat bepaalde onderwerpen en sectoren onbedoeld niet goed aan bod zijn gekomen. NWO/PROO had hier pro-actiever moeten optreden en heeft feitelijk te weinig gestuurd in de realisatie van het programma. Dit punt kan beter : ofwel meer aandacht voor deze terreinen, ofwel een bewuste keuze maken waarom dat niet zo zou moeten zijn.

Een ander punt met betrekking tot de breedte van het programma is dat het meeste onderzoek zich op microniveau afspeelt en dat het meso- en macroniveau ontbreken. Deze niveaus zouden naar het oordeel van de commissie moeten worden versterkt. De breedte van het programma kan ook worden verbeterd door meer gebruik te maken van de bestaande cohortdata. Hiervoor is nu te weinig ruimte.

De multidisciplinariteit van het programma

Er zijn nieuwe disciplines bij het NWO/PROO-onderzoek betrokken (zoals hersen- en cognitiewetenschappen en onderwijs economie). Tegelijkertijd vallen oude disciplines (zoals onderwijs sociologie) enigszins weg. Door verschillende gesprekspartners is gewezen op het gevaar van een situatie waarin er teveel van hetzelfde is.

Voorts is het zo dat de samenwerking tussen de universiteiten weliswaar is toegenomen, maar dat de interdisciplinariteit nog steeds beperkt is. Dat is wellicht ook moeilijker te realiseren, zeker met het beperkte budget dat NWO/PROO heeft. Samenwerking tussen disciplines vergt nu eenmaal meer geld en daarvoor zou wellicht budget moeten worden vrijgemaakt.

De relatie onderzoek – praktijk

Over deze relatie is al een en ander opgemerkt. NWO/PROO heeft getracht de relatie onderzoek-praktijk te versterken en in de loop van de tijd is deze ook wel verbeterd. Het blijft echter in de opdracht besloten dat er een zekere distantie is tot de praktijk. De prioriteit ligt immers bij onderzoek dat in internationale fora hoog scoort. Deze twee zaken (praktijkgericht versus internationaal hoogstaand) zijn niet gemakkelijk verenigbaar. Het is overigens een probleem dat niet alleen voor NWO/PROO geldt: ook andere onderzoekslijnen hebben ermee te maken. Eén van de problemen is de beperkte belangstelling van het veld voor wetenschappelijke onderzoeksresultaten en dat is iets dat NWO/PROO (alleen) niet kan oplossen. Het ontsluiten van wetenschappelijk onderzoek is een op-

dracht voor velen in de wereld van het onderwijsonderzoek, maar NWO/PROO zal daaraan beslist ook een bijdrage moeten leveren.

Bijlage 1 Samenstelling commissie

Voorzitter:

Dhr. Gaby Hostens

Leden:

Dhr. prof. dr. Jules Peschar

Dhr. dr. Frans de Vijlder

Mw. drs. Simone Walvisch

Secretaris:

Mw. dr. Marion Meesters

Bijlage 2 Instellingsbesluit

- 1 -

Instellingsbesluit Commissie Externe Evaluatie NWO/PROO

Besluit van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van februari 2009, nr. Kennis/2009/104952, houdende instelling van de Commissie Externe Evaluatie NWO/PROO (Instellingsbesluit Commissie Externe Evaluatie NWO/PROO)

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

besluit:

Artikel 1. Begripsbepalingen

In dit besluit wordt verstaan onder:

- a. minister: Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
- b. commissie: de commissie bedoeld in artikel 2,
- c. NWO: Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek,
- d. PROO: Programmaraad voor het Onderwijsonderzoek,
- e. SVO: Stichting voor Onderwijsonderzoek.

Artikel 2. Instelling en taak

1. Er is een Commissie Externe Evaluatie NWO/PROO.
2. De commissie heeft tot taak:
  - a. de zelfevaluaties van de PROO te toetsen in het licht van het Convenant OCW/NWO van maart 1998,
  - b. de balans op te maken van de overgang van het onderwijsonderzoek van SVO naar NWO.

Artikel 3. Instellingsduur

De commissie wordt ingesteld met ingang van 1 maart 2009 en wordt opgeheven op 1 juni 2009.

Artikel 4. Informatieplicht

De commissie verstrekt aan de minister desgevraagd de door hem gewenste inlichtingen. -

Artikel 5. Leden

1. Tot leden van de commissie worden benoemd:
  - a. de heer Gaby Hostens, tevens voorzitter,
  - b. de heer dr. Jules Peschar,
  - c. de heer dr. Frans de Vijlder,
  - d. mevrouw drs. Simone Walvisch.
2. De commissie wordt bijgestaan door een secretaris. De secretaris wordt aangewezen door de minister. De secretaris is geen lid van de commissie.
3. De benoeming geschiedt voor de duur van de commissie.
4. Bij tussentijds vertrek van een lid kan de minister een ander lid benoemen.

Artikel 6. Werkwijze

1. De commissie stelt haar eigen werkwijze vast.
2. De commissie kan zich door andere personen doen bijstaan voor zover dat voor de vervulling van haar taak nodig is, waaronder, op persoonlijke titel, ambtelijke deskundigen.

Artikel 7. Eindrapport

De commissie brengt vóór 1 juni 2009 haar eindrapport uit aan de minister.

Artikel 8. Vergoeding

1. De voorzitter en de andere leden van de commissie ontvangen een vaste vergoeding op grond van artikel 2 van de Wet vergoedingen adviescolleges en commissies.
2. De vergoeding voor de voorzitter bedraagt €14.400 in totaal.
3. De vergoeding voor de andere leden bedraagt €6.600 per persoon in totaal.
4. De voorzitter en andere leden van de commissie ontvangen een vergoeding van reis- en verblijfkosten op de voet van het Reisbesluit Binnenland, het Reisbesluit Buitenland en de Reisregeling Buitenland. Deze vergoeding wordt door de secretaris van de commissie afgehandeld.

Artikel 9. Kosten van de commissie

1. De kosten van de commissie komen, voor zover goedgekeurd, voor rekening van de minister. Onder kosten worden in ieder geval verstaan de kosten voor vergaderingen, secretariële ondersteuning en de productie van het rapport.
2. De commissie biedt zo spoedig mogelijk na haar instelling een begroting en een planning ter goedkeuring aan de minister aan.

Artikel 10. Verantwoording

Bij het eindrapport legt de commissie tevens rekening en verantwoording af.

Artikel 11. Openbaarmaking

Rapporten, notities, verslagen en andere producten die door of namens de commissie worden vervaardigd, worden niet door de commissie openbaar gemaakt maar uitsluitend aan de minister uitgebracht.

Artikel 12. Archiefbescheiden

De commissie draagt zo spoedig mogelijk na beëindiging van haar werkzaamheden de bescheiden betreffende deze werkzaamheden over aan het archief van de directie Concernondersteuning van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Artikel 13. Inwerkingtreding

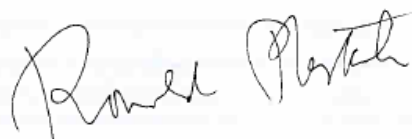
1. Dit besluit treedt in werking met ingang van de tweede dag na de dagtekening van de Staatscourant waarin het wordt geplaatst, en werkt terug tot en met 1 maart 2009.
2. Dit besluit vervalt met ingang van 1 oktober 2009.

Artikel 14. Citeertitel

Dit besluit wordt aangehaald als: Instellingsbesluit Commissie Externe Evaluatie NWO/PROO.

Dit besluit zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

dr. Ronald H.A. Plasterk

Toelichting

1. Waarom is evaluatie van onderwijsonderzoek nu aan de orde?

Om het onderwijsonderzoek te herstructureren is op 31 december 1996 het Instituut voor Onderzoek van het Onderwijs / de Stichting voor Onderwijsonderzoek van rechtswege beëindigd. De verschillende typen onderzoek zijn vervolgens op verschillende plaatsen voortgezet. De reikwijdte van dit onderzoek is primair en voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en lerarenopleidingen.

Zo is het fundamenteel /strategisch onderwijsonderzoek op de (middel)lange termijn ondergebracht bij NWO. Een programmaad, de PROO, is verantwoordelijk voor dit type onderzoek.

Het kortlopend veldgericht onderzoek is ondergebracht bij de gezamenlijke Landelijke Pedagogische Centra (LPC). En het kortlopend beleidsgericht onderwijsonderzoek is ondergebracht bij het ministerie van OCW.

De afspraken zijn in maart 1998 in een convenant vastgelegd tussen NWO en OCW ("Convenant betreffende de onderbrenging van het fundamenteel, het strategisch, het evaluatief en het toegepast onderwijsonderzoek voor de (middel)lange termijn bij NWO per 1 januari 1997"). Na ruim tien jaar is het goed om de balans op te maken van deze herstructurering. Op 1 april a.s. brengt de PROO zijn derde zelfevaluatie uit, reden om dit eerste half jaar van 2009 een meta-evaluatie over de hele periode te laten uitvoeren.

2. Waarom een externe commissie en waarom deze samenstelling?

De onafhankelijke blik die nodig is, wordt het best gewaarborgd door een aantal externe deskundigen op persoonlijke titel te vragen de meta-evaluatie te verrichten. Nodig is een kleine, slagvaardige commissie van vier personen ondersteund door een ervaren secretaris, waarin expertise op gebied van onderzoek, praktijk, beleid en bestuur aanwezig is. Het gaat niet alleen om de vraag of de PROO-constructie tot het best denkbare onderzoek naar wetenschappelijke maatstaven heeft geleid, maar ook of voldoende aandacht is besteed aan een effectieve transfer van onderzoeksresultaten naar onderwijsbeleid en -praktijk.

Naast de benodigde expertise moet ook worden gelet op betrokkenheid. Om gezaghebbende uitspraken te kunnen doen, moet directe, actuele betrokkenheid van commissieleden bij tweede-geldstroom onderwijsonderzoek in Nederland worden vermeden. Om deze reden is een voorzitter van buiten Nederland benoemd en hebben de andere leden een zekere afstand tot de huidige praktijk van dit tweede-geldstroomonderzoek. Uiteraard doet de commissie er goed aan zich gedurende de rit wel goed te verstaan met de momenteel direct betrokkenen aan de zijde van onderzoekers en die van gebruikers.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

dr. Ronald H.A. Plasterk

Bijlage 3 Overzicht van gesprekken en schriftelijke reacties

12 maart 2009: Voorbereidend gesprek met NWO/PROO

Aanwezig namens NWO/PROO:

Dhr. prof. dr. Wim Meijnen

Dhr. drs. Paul Berendsen

Aanwezig namens de commissie:

Dhr. Gaby Hostens

Mw. dr. Marion Meesters

7 april 2009: Presentatie door NWO/PROO en aansluitend gesprek

Aanwezig namens NWO/PROO:

Dhr. prof. dr. Wim Meijnen

Dhr. prof. Theo Wubbels

Dhr. drs. Paul Berendsen

Aanwezig namens de commissie:

Dhr. Gaby Hostens

Dhr. prof. dr. Jules Peschar

Dhr. dr. Frans de Vijlder

Mw. drs. Simone Walvisch

Mw. dr. Marion Meesters

7 april 2009: Gesprek met de Onderwijsraad

Aanwezig namens de Onderwijsraad:

Dhr. drs. Adrie van der Rest

Dhr. dr. Ib Waterreus

Aanwezig namens de commissie:

Dhr. Gaby Hostens

Dhr. dr. Frans de Vijlder

Mw. dr. Marion Meesters

16 april 2009: Bijeenkomst met LPC

Aanwezig namens de LPC:

Mw. Dorothee van Kammen (APS)

Dhr. dr. Sjoerd Karsten (ECBO/CINOP)

Mw. Linda Odenthal (CPS)

Mw. dr. Anje Ros (KPC)

Aanwezig namens de commissie:

Dhr. Gaby Hostens

Dhr. prof. dr. Jules Peschar

Mw. drs. Simone Walvisch

Mw. dr. Marion Meesters

16 april 2009: Gesprek met SCP

Aanwezig namens SCP:

Mw. dr. Ria Bronneman-Helmers

Aanwezig namens de commissie:

Dhr. Gaby Hostens

Dhr. prof. dr. Jules Peschar

Mw. drs. Simone Walvisch

Mw. dr. Marion Meesters

21 april 2009: Bijeenkomst met OCW-directies

Aanwezig namens OCW:

Dhr. drs. Geert de Boer (PO)

Dhr. dr. Paul van Oijen (VO)

Mw. dr. Louise van der Venne (BVE)

Dhr. drs Marcel Smits van Waesberghe (Kennis)

Aanwezig namens de commissie:

Dhr. Gaby Hostens

Dhr. dr. Frans de Vijlder

Mw. drs. Simone Walvisch

Mw. dr. Marion Meesters

21 april 2009: Bijeenkomst met niet-PROO onderzoekers

Aanwezig namens de onderzoekers:

Dhr. dr. Frank de Jong (STOAS)

Dhr. dr. Ruud Klarus (HAN)

Dhr. drs. Anton Nijssen (SARDES)

Aanwezig namens de commissie:

Dhr. Gaby Hostens

Dhr. prof. dr. Jules Peschar

Dhr. dr. Frans de Vijlder

Mw. dr. Marion Meesters

21 april 2009: Gesprek met de Onderwijsinspectie

Aanwezig namens de Onderwijsinspectie:

Dhr. dr. Leon Henkens

Mw. dr. Inge de Wolf

Aanwezig namens de commissie:

Dhr. Gaby Hostens

Dhr. prof. dr. Jules Peschar

Dhr. dr. Frans de Vijlder

Mw. dr. Marion Meesters

24 april 2009: Bijeenkomst met PROO-onderzoekers en de VOR

Aanwezig namens de onderzoekers:

Prof. dr. Jan van Driel (RUL, tevens namens VOR)

Dhr. prof. dr. Kees de Glopper (RUG)

Mw. drs. Guusje Ledoux (UVA)

Dhr. prof. dr. Fred Paas (OU)

Dhr. prof. dr. Wiel Veugelers (UVH)

Mw. prof. dr. Greetje van der Werf (RUG)

Aanwezig namens de commissie:

Dhr. Gaby Hostens

Dhr. prof. dr. Jules Peschar

Dhr. dr. Frans de Vijlder

Mw. dr. Marion Meesters

24 april 2009: Gesprek met de PO-raad

Aanwezig namens de PO-raad:

Dhr. Mark Weekenborg

Dhr. dr. Jos van der Pluijm

Aanwezig namens de commissie:

Dhr. Gaby Hostens

Dhr. prof. dr. Jules Peschar

Dhr. dr. Frans de Vijlder

Mw. drs. Simone Walvisch

Mw. dr. Marion Meesters

24 april 2009: Gesprek met Universitaire Lerarenopleidingen/ICO

Aanwezig namens de ULO en ICO:

Dhr. prof. dr. Jos Beishuizen

Aanwezig namens de commissie:

Dhr. Gaby Hostens

Dhr. prof. dr. Jules Peschar

Dhr. dr. Frans de Vijlder

Mw. drs. Simone Walvisch

Mw. dr. Marion Meesters

28 mei 2009: Afrondend gesprek met NWO/PROO

Aanwezig namens NWO/PROO:

Dhr. prof. Theo Wubbels

Dhr. drs. Paul Berendsen

Aanwezig namens de commissie:

Dhr. Gaby Hostens

Dhr. prof. dr. Jules Peschar

Dhr. dr. Frans de Vijlder

Mw. dr. Marion Meesters

Schriftelijke reacties zijn ontvangen van:

Dhr. dr. Frans Meijers (HHS)

De VO-Raad

Bijlage 4 Gespreksleidraad

- Beknopte inleiding door de voorzitter van de Evaluatiecommissie
- Korte voorstelronde, waarin de deelnemers onder meer aangeven op welke wijze en in welke mate ze met NWO/PROO te maken hebben (gehad).

Vervolgens zal de discussie worden gecentreerd rond de volgende thema's:

1. NWO/PROO heeft als speerpunten voor onderwijskundig onderzoek : integratief onderzoek, theorieontwikkeling, internationalisering en interdisciplinaire samenwerking. Kunt u, vanuit uw perspectief, iets zeggen over de wetenschappelijke betekenis van het PROO-onderzoek?
2. Kunt u, vanuit uw perspectief, iets zeggen over de kwaliteit en kwantiteit van de wetenschappelijke output die NWO/PROO heeft opgeleverd? En over de bijdrage van NWO/PROO aan het internationaal vergelijkend onderzoek? Wat vindt u van de toegankelijkheid van de databestanden van de grote cohortonderzoeken?
3. Wat is naar uw mening de bijdrage van PROO geweest aan de knowledge base van onderwijs?
4. Hoe vraaggericht is het onderzoek van NWO/PROO? Voor welke problemen zoekt men een oplossing?
5. Hoe beoordeelt u de programmering door NWO/PROO, alsmede het beleid ten aanzien van (de secundaire analyses van) PRIMA en VOCL en de internationale vergelijkende onderzoeken als TIMSS, SITES, CCC, enz. Zou PISA ook door NWO/PROO moeten worden uitgevoerd?
6. Hoe kijkt u aan tegen de wijze waarop de projecten bij NWO/PROO worden beoordeeld? Bijvoorbeeld de balans tussen wetenschappelijke betekenis en betekenis voor beleid?
7. Wat vindt u van het disseminatie- en communicatiebeleid van NWO/PROO? Is de toegankelijkheid van de publicaties voldoende voor uw doelen?
8. Welke wensen/ideeën heeft u ten aanzien van de toekomst voor onderwijsonderzoek? Denk hierbij aan de taakverdeling tussen de verschillende spelers, de breedte van het onderzoeksveld, de rol bij internationale onderzoeken, en dergelijke, alsmede aan de volgende vragen: Welke rol ziet u voor uw organisatie/beroepsgroep weggelegd? Welke bestuurlijke relaties zouden er moeten zijn? Wie heeft de regie over het onderwijsonderzoek en waar wilt u naartoe?